

на роботу за кордоном;

8) надається інформаційно-консультативна та правова допомога громадянам України, які виїжджають за кордон на роботу [6].

Висновок. Україна входить в число країн, які одні з перших в світі комплексно підійшли до вирішення проблеми торгівлі людьми. Урядом затверджено програму протидії цьому явищу, прийнято спеціальне законодавство про кримінальну відповідальність за торгівлю людьми, створено спеціалізовані підрозділи ОВС по боротьбі з цим злочином.

Торгівля людьми – це недопустиме суспільне явище, якому необхідно рішуче протидіяти. Боротьба з ним вимагає вироблення ефективних методів як на державному, так і на міжнародному рівнях.

Тому до даного явища потрібно підходити не просто як до серйозної проблеми, а й як до серйозного злочину, наслідки якого найчастіше є невідворотними. Спираючись на це, стверджуємо, що однієї або навіть декількох статей у Кримінальному кодексі замало для того, щоб з упевненістю вважати, що дана проблема є вирішеною. Потрібно провести ретельнішу імплементацію норм міжнародного права до законодавства України, в тому числі імплементувати норми конвенцій.

Бібліографічні посилання

1. Запобігання домашньому насильству і торгівлі людьми. – К., 2001.
2. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/russian>.
3. Міжнародний пакт про цивільні та політичні права та свободи від 16.12.1966р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/russian>
4. Електронний ресурс. – Режим доступу: www.rada.kiev.ua 8
5. *Сергієнко С.* Міжнародний кримінал наступає. Зупинить його консолідація сил // Президентський контроль. – 2004. – № 3.
6. Запобігти трудовій експлуатації // Урядовий кур'єр. – 2004. – 21 жовтня.

Надійшла до редакції 11.06.2012

В.В. Шаблистий

кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.211

БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ: ПОНЯТТЯ, ВИДИ ТА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Досліджено поняття та види безпеки людини, сучасний стан та перспективи їх кримінально-правового забезпечення з точки зору загальноправового та конституційно-правового вимірів.

Ключові слова: *людина, безпека людини, права, свободи і обов'язки людини і громадянина, кримінальний закон.*

Исследуются понятие и виды безопасности человека, современное состояние и перспективы их уголовно-правового обеспечения с точки зрения общеправового и конституционного измерений.

Ключевые слова: человек, безопасность человека, права, свободы и обязанности человека и гражданина, уголовный закон.

In the article a concept and types of safety of man, modern state and prospects of their criminal legal providing, is explored from point of the legal and constitutional measurings.

Keywords: man, safety of man, right, freedoms and duties of man and citizen, criminal law.

Постановка проблеми. Від початку існування людини виникла і проблема забезпечення власної безпеки. У ході еволюції людини розумної від відособленого до спільного проживання виникали різні звичаї та соціальні норми, які були обов'язковими для всіх. Згодом звичаї та підвалини суспільства ставали нормами права, які протягом всієї історії розвитку людства забезпечували безпеку виключно правлячої еліти та наближених до них осіб. На жаль, і нині зустрічаються такі країни. Більш того, нормативно-правовий та реальний стан речей в тій чи іншій державі далеко не завжди співпадають (*de jure* і *de facto*). Це означає, що тут слід вести мову не про безпеку людини, а про безпеку держави.

Про доцільність розробки та впровадження соціально-правової концепції безпеки саме людини слід вести мову з того часу, коли з'явилися перші держави із своїми правовими системами. Ми навмисно не вступатимемо у дискусію щодо першості виникнення держави чи права, оскільки це виходить за межі нашого дослідження, метою якого є розробка поняття та видів безпеки людини, акцентуація уваги на сучасному стані та перспективах їх кримінально-правового забезпечення з точки зору загальноправового та конституційно-правового вимірів.

У зв'язку із цим слід погодитися із твердженням А.А. Тер-Акопова щодо того, що проблема безпеки людини з'явилася порівняно недавно, трохи більше десяти років тому (перші роботи автора з цієї тематики датуються кінцем 90-х років). До цього безпека пов'язувалася переважно з державою, стурбованість викликала лише безпека держави [1, с. 7].

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Дослідження теоретико-прикладних засад кримінально-правового забезпечення безпеки людини ґрунтується на працях С.М. Алфьорова, Ю.В. Бауліна, В.І. Борисова, О.І. Бойка, С.В. Бородіна, Л.Д. Гаухмана, В.П. Ємельянова, М.Й. Коржанського, В.В. Кудрявцева, В.В. Лунєєва, М.І. Мельника, В.І. Осадчого, В.В. Сташиса, Є.Л. Стрельцова, В.Я. Тація, В.П. Тихого, А.А. Тер-Акопова, М.І. Хавронюка, С.С. Яценка та ін.

Метою публікації є дослідження поняття та видів безпеки людини, сучасного стану та перспектив їх кримінально-правового забезпечення з точки зору загальноправового та конституційно-правового вимірів.

Виклад основного матеріалу. Перед тим як спробувати обґрунтувати доцільність розробки теоретико-прикладних засад кримінально-правового забезпечення безпеки людини, потрібно визначитись із самим поняттям безпеки людини та її видами.

Певним орієнтиром у цьому може стати Закон України „Про основи національної безпеки”, у ст. 1 якого встановлено, що національною безпекою є захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави [1].

Звідси одразу напрашується висновок про те, що під безпекою людини можна розуміти захищеність її життєво важливих інтересів.

А.А. Тер-Акопов під безпекою людини розуміє стан захищеності життєво важливих інтересів особи від внутрішніх і зовнішніх загроз і вважає його відправною точкою для всіх досліджень проблем, пов'язаних із забезпеченням безпеки людини [2, с. 8].

У великому тлумачному словнику сучасної української мови під безпекою розуміється стан, коли кому-, чому-небудь ніщо, ніщо не загрожує [3, с. 43].

Отже, проміжним висновком може бути те, що під безпекою людини слід розуміти стан захищеності її інтересів від будь-яких загроз.

На нашу думку, саме це поняття безпеки людини має стати основою будь-яких досліджень щодо її належного забезпечення.

Першим та найголовнішим засобом захисту безпеки людини є норми Конституції України, прийнятої 28 червня 1996 р., яка віднесла безпеку людини до однієї з найвищих соціальних цінностей в державі (ст. 3), тоді як до сьогоденішнього дня відсутній нормативно-правовий акт, норми якого були б призначені на її захист. Вважаємо, що ним може стати концепція безпеки людини в Україні, розробка якої вимагає тривалого часу, обговорення та апробації на місцевому рівні.

Разом з тим аналіз Розділу II Основного Закону показав, що у ньому передбачено більш як тридцять п'ять прав і свобод людини і громадянина, тоді як обов'язків трохи більше чотирьох. Вважаємо, що така диспропорція між правами та обов'язками людини і громадянина жодним чином не сприяє захисту її безпеки, оскільки абсолютна більшість пересічних громадян України знають чи не всі свої права, а обов'язки або ігнорують, або дійсно їх не знають.

З цього приводу О.Ф. Скакун зазначає, що юридичний обов'язок – гарантована законом міра суспільно необхідної (корисної) і державно доцільної поведінки особи, об'єктивно обумовлена потребами існування та розвитку інших осіб, соціальних груп, націй, людства. Можна сказати, що юридичний обов'язок – це перепона на шляху сваволі, хаосу, всього того, що заважає нормальному розвитку суспільства [4, с. 348]. Далі вона влучно вказує на те, що права існують лише тоді, коли визнаються іншими громадянами держави. Свої вимоги до громадян держава формує в системі обов'язків і встановлює заходи юридичної відповідальності за їх невиконання. Громадяни – самі хранителі своєї свободи, напрямки та межі зовнішнього вираження якої надані у правах. Саме для того, щоб зміцнити свої права, громадяни в демократичному суспільстві беруть на себе зобов'язання і виконують свої обов'язки [4, с. 349].

В Загальній декларації прав людини (п. 1 ст. 29) визначено: «Кожна

людина має обов'язки перед суспільством, у котрому лише й є можливим вільний і повний розвиток її особистості» [5].

У зв'язку із цим слід замислитися над зміною назви Розділу II Конституції України та доповненням його відповідними юридичними обов'язками як гарантії реалізації прав і свобод людини і громадянина.

Таким чином, стан захищеності інтересів людини від будь-яких загроз дуже тісно взаємопов'язаний із її правами, свободами і обов'язками. Конституційно-правовий рівень захисту безпеки людини потребує свого удосконалення в бік збалансованої системи прав, свобод і обов'язків людини і громадянина. Саме тому їх сукупність можна вважати змістом безпеки людини.

У зв'язку із цим актуальною є вказівка В.В. Лунєєва на те, що злочинна діяльність не може служити підставою для згортання свобод. Свобода йде паралельно з відповідальністю. Вільний вибір покладає на нас, включаючи і вищих посадових осіб, зобов'язання приймати відповідальність за наслідки свого вибору. Ф. Достоевський писав, що свобода не в тому, щоб не стримувати себе, а в тому, щоб володіти собою. Таким чином, свобода – неминуща цінність для людини, але тільки тоді, коли вона ефективно охороняється законом і встановленим порядком. Безлад, навпаки, створює рабство і хаос. Великий байкар І. Крилов зауважив, що як не приваблива свобода, але для народу не менше згубна вона, коли розумна їй міра не дана.

Проголошуючи свободу, протиставлену порядку, матеріальному благополуччю і справедливості, ми суттєво послаблюємо соціально-правовий, соціально-кримінологічний і моральний контроль і самоконтроль. У цих умовах більшість людей орієнтуються лише на свої актуальні ситуативні потреби у „вільному” суспільстві [6].

Визначивши поняття безпеки людини, слід акцентувати увагу на її видах, адже саме їх дослідження дасть змогу у недалекому майбутньому розробити проект національної концепції безпеки людини.

А.А. Тер-Акопов, основоположник досліджень у галузі безпеки людини, вказує на такі її види: 1) репродуктивна безпека; 2) духовна безпека; 3) психологічна безпека; 4) безпека військової служби; 5) юридична безпека; 6) інформаційна безпека; 7) історична безпека; 8) екологічна безпека [2].

Враховуючи значення творчої спадщини А.А. Тер-Акопова, досліджень у сфері безпеки людини, зі вказаними її видами залишається тільки погодитися та дослідити з позицій реалій вітчизняного кримінального закону.

Непохитні, майже двохсотлітні канони вітчизняної кримінально-правової науки стоять на тому, що кримінальне право, будучи матеріальним, є первинним щодо процесу його застосування. Сучасний український законодавець знехтував ними, прийнявши новий Кримінально-процесуальний кодекс України. Цей документ ввів процес застосування неіснуючих цілих кримінально-правових інститутів. Склалася парадок-

сальна ситуація – розробили новий процес застосування „неіснуючого кримінального закону”.

З часів Відродження відомо, що рівень злочинності можна знизити двома шляхами: шляхом мінімізації причин кримінальної поведінки (кримінологічний ліберальний підхід) і шляхом жорсткості кримінальної відповідальності (карально-відплатний підхід) [6].

Вважаємо, що ми всі є свідками викривленого непродуманого першого підходу, адже ще О.М. Радищев у 1802 р. писав у праці „О законоположении” про виняткову важливість висновків щодо ролі кримінальної статистики і соціології в розробці кримінального законодавства. Він констатував сумні тенденції злочинності в тогочасній Росії і запропонував основні напрями використання реальних статистичних та соціологічних даних і закономірностей у правотворчій роботі. Для розробки нових законів необхідний повноцінний статистичний матеріал, що правдиво висвітлює злочинність, її причини, діяльність правосуддя й інші правові та економічні питання, що тільки на підставі таких даних можна почерпнути думки для майбутнього законоположення. Маючи перед собою статистику різних років і різних регіонів Росії, можна встановити причини і спонукання до вчиненого злочину. Тільки знаючи про джерела злочину, можна знайти йому необхідну перепону [7, с. 460].

О.М. Гумін, який на рівні докторської дисертації дослідив теоретико-прикладні аспекти кримінальної насильницької поведінки, з цього приводу зазначає таке.

За останні двадцять років розвитку державності в Україні зусилля, спрямовані на створення ефективної системи протидії злочинності, не дають належних, позитивних результатів. Засади охорони основних прав людини, які передбачено у КК України, не дотримуються і не забезпечуються повною мірою органами державної влади та управління. Подальший розвиток суспільства, що має тенденції до криміналізації, посягання окремих його членів на життя і здоров'я громадян, вимагає пошуку оптимальних шляхів блокування, нейтралізації та усунення негативних чинників, умов та детермінант, що сприяють вчиненню насильницьких дій [8, с. 1].

Висновки. Отже, не маючи чітких уявлень про усунення або мінімізацію криміногенних факторів, вітчизняний законодавець у зв'язку із прийняттям нового КПК України розробив проект Закону України „Про внесення змін до КК України щодо введення інституту кримінальних проступків”, головною метою якого є реалізація державної політики із гуманізації кримінальної відповідальності, наслідком якої стане суттєве зменшення кількості судимих осіб і осіб, які позбавлятимуться волі [9].

Знову виникає питання про те, що гуманізація чого-небудь стосується виключно особи, яка вчинила злочин, тоді як про забезпечення прав і свобод потерпілого взагалі не згадується.

Вважаємо, що в таких умовах вести мову про механізм кримінально-правового забезпечення безпеки людини дуже складно, адже невідомо

мо, в якому вигляді у недалекому майбутньому отримаємо новий кримінальний (карний – назву також пропонується змінити) закон. Проте вже зараз із впевненістю можна констатувати той факт, що певна частина кримінальної поведінки особи може залишитись поза сферою захисної дії КК України і, відповідно, всі інші особи, яких певним чином стосується ця поведінка, залишаться сам на сам із своїми порушеними правами і свободами та невиконаними обов'язками.

Бібліографічні посилання

1. Про основи національної безпеки: Закон України від 19.06.2003 р. // ВВР. – 2003. – № 39. – Ст. 351.
2. *Тер-Акопов А.А.* Безопасность человека: социальные и правовые основы. – М., 2005.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Гол. ред. В.Т. Бусел та ін. – К. – Ірпінь, 2001.
4. *Скакун О.Ф.* Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. – Харків, 2004.
5. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU48001D.html.
6. *Лунев В.В.* Свобода лучше, чем несвобода? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://crimpravo.ru/blog/1806.html>.
7. *Радищев А.Н.* Избранные философские и общественно-политические произведения / Под общ. ред. и со вступ. ст. И.Я. Щипанова. – М., 1952.
8. *Гумін О.М.* Кримінальна насильницька поведінка особи: теоретико-прикладні аспекти: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. – Львів, 2011.
9. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків: Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=42733.

Надійшла до редакції 27.04.2012

О.А. Шевченко

кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.211

ПОНЯТТЯ ПРИНЦИПУ НЕВІДВОРОТНОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Дано характеристику принципу невідворотності кримінальної відповідальності та визначено місце цього принципу в системі принципів кримінального права.

Ключові слова: *принцип, кримінальне право, невідворотність кримінальної відповідальності, кримінальний кодекс.*

Дается характеристика принципа неотвратимости уголовной ответственности и определяется место данного принципа в системе принципов уголовного права.

Ключевые слова: *принцип, уголовное право, неотвратимость уголов-*